

Л. І. Березовськадоктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Модернізація системи освіти, спричинена пандемією COVID-19, вимагає переосмислення й пошуку нових організаційних форм і методів навчання, які покликані забезпечити ефективну підготовку студентів в умовах змішаного навчання. Швидкий розвиток цифрових технологій відкриває для педагогів можливість використання в освіті різноманітних онлайн-сервісів навчання. Натомість не всі педагоги виявилися компетентними щодо цифрових технологій. Подекуди їм важко розібратися у вирі новітніх ІКТ, комп'ютерних програм. З огляду на це, професійна підготовка майбутніх педагогів повинна відповідати суспільним викликам та національним стандартам освіти. У Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.), освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота», наголошено на потребі володіння дітьми дошкільного віку інформаційно-комунікаційними та цифровими технологіями як сучасними технічними засобами, що допомагають їм орієнтуватися у сучасному комп'ютеризованому світі. Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток системи змішаного навчання є складниками системи освітнього процесу ХХІ ст. Відповідно до цього майбутні вихователі ЗДО у процесі навчання повинні оволодіти сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями для вмілого використання їх у роботі з дітьми дошкільного віку. Інформаційно-цифрова компетентність – це сформовані практичні знання та вміння використовувати цифрові технології у майбутній професійній діяльності для задоволення особистих та суспільних потреб. У процесі роботи зі студентами в умовах пандемії використовуємо змішану систему навчання. Для вивчення питання проблеми запровадження змішаної системи навчання серед студентів 3–4-х курсів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» було проведено онлайн-опитування. Аналіз відповідей студентів засвідчив, що більша частина (76,7%) опитаних респондентів адаптувалася до такої системи навчання, проте не оволоділа достатньою мірою практичними знаннями та вміннями застосовувати цифрові інструменти в роботі з дітьми дошкільного віку. Формування практичних умінь – це тривалий процес, який виступає важливим складником цілеспрямованої професійно-практичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Ключові слова: інформаційно-цифрова компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, освітній процес, підготовка вихователів ЗДО.

Постановка проблеми. Коронавірусна пандемія COVID-19, яка спіткала людство у ХХІ ст., зумовлює пошук нових наукових підходів до здійснення освітнього процесу, що мають відповідати сучасним викликам сьогодення. Сучасний світ швидкоплинний, непередбачуваний, потребує від майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) умінь швидко змінювати методики навчання, пристосовуватися до нових умов, бути гнучкими, мобільними, креативними. Для того щоб зацікавити вихованців, досягти суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми, сучасний педагог повинен володіти інформаційно-комунікаційними технологіями (далі – ІКТ), бути медіа-грамотним та компетентним. Запровадження ІКТ в освітній процес – це не данина моді, а необхідність, оскільки в умовах коронавірусної пандемії змінився формат навчання: він став дистанційним. У зв'язку із цим заклади вищої освіти у процесі підготовки майбутніх вихователів повинні

сформувати у студентів інформаційно-цифрову компетентність (далі – ІЦК), яка є ключовою ознакою професійної майстерності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування необхідності розвитку цифрової компетентності відображено в нормативно-правових документах. Кабінетом Міністрів України у 2021 р. схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей. У документі під цифровою компетентністю розуміється динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, здійснювати професійну чи освітню діяльність із використанням цифрових інструментів [1]. У Законі України «Про освіту» інформаційно-комунікаційна компетентність визначається однією з ключових з-поміж інших компетентностей [2]. Законом України «Про національну програму інформатизації» передбачено формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації,

удосконалення форм і змісту освітнього процесу, упровадження комп'ютерних методів навчання [3]. Створення науково інформаційного простору для дітей, молоді, активного населення є одним із завдань державної політики в галузі освіти, спрямоване на вирішення проблеми інформатизації освіти з урахуванням світових тенденцій.

Інформаційно-комунікаційна компетентність (англ. *digital competence*) в офіційному журналі Європейського Союзу визначається як одна з ключових за результатами спеціальної комісії Європарламенту щодо визначення ключових компетентностей у Європі у XXI ст. [4].

У 2021 р. Міністерство цифрової трансформації України оприлюднило Рамку цифрової компетентності [5], метою якої є підвищення рівня цифрової грамотності громадян України. В основу української Рамки цифрової компетентності закладено оновлені у 2017 р. Європейською комісією ключові компетенції DigComp 2.1. Оновлена Рамка цифрової компетентності для громадян України містить нові компетентності: основи комп'ютерної грамотності, створення цифрового контенту, навички програмування, вирішення життєвих проблем засобами цифрових технологій, навчання впродовж життя, професійний саморозвиток у цифровому середовищі, творче використання цифрових технологій тощо [5]. У зазначеному документі цифрова компетентність пояснюється як інтегральна характеристика особистості, що включає знання, уміння, навички щодо використання цифрових технологій для спілкування, особистого розвитку, навчання, роботи, участі в суспільному житті, відповідно до сфери компетенцій, безпечно, творчо, критично, відповідально, етично [5].

У документі Digital Competency Framework Канади (2019 р.) цифрова компетентність пояснюється як «здатність знаходити, організовувати, розуміти, оцінювати, створювати та поширювати інформацію за допомогою цифрових технологій». Цифрова компетентність у документі розглядається як багатогранна компетентність, що включає навички використання ІКТ, соціальні та когнітивні навички, етики та взаємодії з оточуючими [6].

Проблемам формування інформаційно-цифрової компетентності, використання інформаційних технологій у навчанні та підготовці майбутніх педагогів до професійної діяльності засобами цифрових освітніх технологій присвячено наукові розвідки українських (О. Будник, О. Буйницька, Р. Гуревич, В. Костюков, Є. Мотурнак, Н. Морзе та ін.) та зарубіжних (Д. Букантате, Дж. Равен, Д. Рікен, Т. Сабаліускас, К. Пукеліс та ін.) учених. Проте особливості сучасного освітнього процесу вимагають внесення коректив до змісту технологій навчання, які повинні відповідати новим освітнім тенденціям і сприяти гармонійному входженню дитини в інформаційне освітнє середовище.

Мета статті – розкрити теоретичні і практичні особливості формування у студентів інформаційно-цифрової компетентності з використанням традиційних та інноваційних засобів навчання.

Виклад основного матеріалу. У Базовому компоненті дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) [7] (освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота») подано визначення цифрової компетентності, яка передбачає сформовану здатність дитини дошкільного віку використовувати інформаційно-комунікаційні й цифрові технології для задоволення індивідуальних та освітніх потреб. Таким чином, перед педагогами ЗДО постала необхідність опанування цифрових інструментів та активного використання їх в освітньому процесі з дітьми дошкільного віку. Зважаючи на це, пріоритетним завданням закладів вищої освіти є підготовка фахівців, майбутніх вихователів до цифрової компетентності, яка сприятиме подоланню цифрового бар'єру між педагогами та вихованцями, допоможе їм комфортно почувати себе в нових соціально-економічних умовах. Отже, одним з основних напрямів сучасної підготовки студентів ЗВО до професійної діяльності є не лише володіння традиційними формами і методами навчання, а й сучасними цифровими технологіями у майбутній професійній діяльності, що вимагає від педагогів високого рівня оволодіння цифровою грамотністю, використання Smart-технологій, хмарних сервісів, різноманітних додатків для створення презентацій під час підготовки до занять.

Розкриття особливостей опанування студентами інформаційно-цифрової компетентності потребує визначення означеної дефініції.

Зауважимо, що в європейському освітньому просторі не існує єдиного терміна в галузі інформаційних технологій. Ученими використовуються такі поняття, як: «цифрова компетентність» (*digital competence*), «цифрова грамотність» (*digital literacy*), «інформаційно-комунікаційна грамотність» (*digital literacy*), «компетентність у галузі інформаційно-комунікаційних технологій» (*ICT competence*).

Так, на думку І. Володька, інформаційно-комунікаційна компетентність – упевнене використання інформаційних технологій для збирання, зберігання, виробництва та обміну інформацією у навчанні, дослідженнях, роботі та дозвіллі [8]. І. Прохорова під цифровою компетентністю педагога розуміє ефективне та результативне використання ІКТ у педагогічній діяльності та професійному розвитку. Дослідниця зауважує, що педагог повинен критично оцінювати доцільність використання інформаційних ресурсів та бути добре обізнаним із соціальними та етичними аспектами їх використання [9].

Учені (Н. Морзе, А. Кочарян) пояснюють дефініцію «інформаційно-комунікаційна компетентність» як здатність особистості «автономно й відповідально використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і вирішення професійних завдань у певній галузі [10].

Заслуговує на увагу визначення означеного поняття І. Бородкіної та Г. Бородкіна. У статті «Цифрова грамотність як фактор реформування вищої школи» науковці означене поняття визначають як широку цілісну концепцію, що охоплює набагато більше, ніж функціональні цифрові навички, які повинні опанувати студенти під час навчання. Цифрова грамотність передбачає цілу низку вмінь та навичок, які вчені згрупували так: медіаграмотність (уміння критично сприймати і творчо переосмислювати інформацію); інформаційна грамотність (уміння знаходити, інтерпретувати, оцінювати інформацією); ІКТ-грамотність (приймати, адаптувати і використовувати цифрові пристрої); комунікації і співпраця (використання цифрових мереж для навчання); цифрові стипендії (участь у нових академічних, професійних і дослідницьких практиках); навички навчання (уміння вчитися у формальному і неформальному середовищі); кар'єра і стиль управління (уміння управляти цифровими технологіями) [11].

Погоджуємося з думкою зарубіжних учених М. Моя (M. Moya), І. Мусумба (I. Musumba), Р. Акого (R. Akodo) у тому, що використання цифрових технологій поліпшує якість викладання та навчання; робить його ефективним та доступним [12]. У ЗВО цифрові технології використовуються для розроблення навчального матеріалу, надання та обміну матеріалом, спілкування між студентами та викладачами, створення і проведення презентацій, відеолекцій, різноманітних досліджень [13].

Під цифровою компетентністю майбутнього вихователя ЗДО розуміємо його здатність використовувати інформаційні технології у роботі з дітьми дошкільного віку, що сприятиме підвищенню ефективності освітнього процесу, досягненню якісних результатів у навчанні, вихованні та розвитку особистості дитини, забезпечить розуміння та усвідомлення значення ІКТ для активної життєдіяльності в сучасному інформаційному просторі.

У процесі підготовки майбутніх вихователів ЗДО на факультеті дошкільної педагогіки та психології ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» в умовах пандемії використовують змішану систему навчання. Змішане навчання (*blended learning*) – це поєднання традиційної форми роботи (в аудиторії) зі студентами з елементами дистанційного (використання комп'ютерних технологій) навчання. Роботу зі студентами у дистанційному, онлайн-форматі організуємо на корпоративній платформі Microsoft Teams. Це сучасна платформа, розроблена для використання у хмарі Office 365. З-поміж багатьох інших платформ, які використовуються для організації освітнього процесу, вона вирізняється простотою і зручністю у використанні та своїми можливостями. У табл. 1 представлено структуру реалізації змішаної системи навчання.

У представленій таблиці подано структуру реалізації змішаного курсу навчання. Так, лекційні заняття проводяться у системі онлайн-навчання. Студенти самостійно ознайомлюються з навчальними матеріалами, опрацьовують основні ключові поняття, проблемні питання лекції, перевіряють за допомогою тестів до лекції рівень засвоєння матеріалу. Практичні заняття відбуваються у форматі оф-лайн. Студенти презентують результати виконання практичних завдань. Системність контролю й оцінювання забезпечується перевіркою виконання завдань кожної теми курсу.

Для ефективної роботи зі студентами в процесі змішаного навчання дотримуємося таких принципів роботи, як: послідовність та системність – студенти отримують короткі відомості про предмет у силабусі навчальної дисципліни. У ньому представлено опис дисципліни, мету та завдання, змістові модулі, теми занять, завдання для самостійного виконання, індивідуальної дослідницької роботи, критерії оцінювання, список літератури. Процес ознайомлення з навчальною дисципліною відбувається з онлайн-супроводом викладача, який дає додаткові пояснення, проводить бесіду у форматі «питання – відповідь», надає індивідуальні консультації тощо; наочність – лекційний матеріал подано у вигляді мультимедійних презентацій, що сприяє його унаочненню, конкретизації окремих теоретичних положень, поліпшує процес

Таблиця 1

Структура реалізації змішаної системи навчання у ЗВО

Система навчання	Види роботи	Контроль
Онлайн-навчання (лекція)	Ознайомлення з лекційним матеріалом, розміщеним на платформі Microsoft Teams	Презентація й оцінювання результатів виконання самостійної роботи студентами; індивідуальні дослідницькі завдання
Офлайн-навчання (практичні заняття, підсумковий контроль)	Систематизація й узагальнення теоретичного матеріалу, відпрацювання практичних умінь і навичок	Тестовий контроль, самоконтроль, квест-технології, вікторини, ділові та рольові ігри

запам'ятовування, закріплення знань у процесі практичного навчання. Практичні заняття проводяться для закріплення знань у вигляді тестів, запитань, виконання практичних вправ, кейсів тощо; безперервність – за рахунок сучасних інструментів електронного навчання студенти мають можливість працювати з ним у будь-який зручний час; спільна діяльність викладача і студента – у системі дистанційного навчання студент завжди може поставити запитання викладачеві й оперативно отримати відповідь. Організовані викладачем дискусії на форумі стимулюють студентів до висловлення власних думок, суджень, міркувань, дають змогу викладачеві визначити прогалини з теми, виявити питання, якими цікавляться студенти.

Для вивчення питання проблеми запровадження змішаної системи у навчання серед студентів 3–4-х курсів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» було проведено онлайн-опитування. Так, на запитання анкети: «Чи задоволені Ви організацією змішаної системи навчання?» 76,7% респондентів відповіли «так», 23,3% – «не зовсім». На запитання: «Які труднощі виникають у Вас у процесі змішаного навчання?» відповіді виявилися неоднозначними. Так, 32,2% опитаних покаржилися на великий обсяг матеріалу для виконання самостійної роботи; 21,4% студентів зазначили, що мають проблеми з неякісним Інтернетом; 18,7% опитаних відзначили, що не оволоділи належним чином різноманітними цифровими платформами для створення мультимедійних презентацій, зокрема не вміють поєднувати звукові та візуальні образи, добирати кольори, створювати якісні відеоролики тощо; 16,4% студентів зазначили, що їм складно самостійно розібратися з матеріалом, це займає багато часу і потребує значних зусиль; 11,3% відповіли, що «труднощів немає, проте хочеться живого спілкування». На запитання: «Які цифрові платформи та з якою метою Ви використовуєте у роботі з дітьми дошкільного віку»? лише 18,4% респондентів назвали онлайн-платформи «Всеосвіта», «ЛогікЛайк» (ігри на розвиток логічного мислення, пам'яті, уваги), «Вчи.юа», «Левко», «Малюк», Learningapps. Більшість студентів не змогла назвати дієві платформи для дітей дошкільного віку, називали Prometheus, EdEra, Coursera та ін., але вони не підходять для роботи з дітьми дошкільного віку.

Таким чином, здійснивши аналіз відповідей студентів стосовно змішаної системи навчання в умовах пандемії COVID-19, виявили, що переважна частина опитаних респондентів адаптувалася до такої системи навчання, проте не оволоділа достатньою мірою практичними знаннями та вміннями застосовувати цифрові інструменти в роботі з дітьми дошкільного віку.

Висновки і пропозиції. Аналіз літературних джерел засвідчив, що для ефективного формування інформаційно-цифрової компетентності майбутнім вихователям ЗДО необхідно оволодіти системними знаннями щодо можливостей та способів використання ІЦТ у професійній діяльності. Результати проведеного анкетування дають змогу констатувати, що запровадження змішаної системи навчання в освітньому процесі ЗВО позитивно сприймається студентами, проте потребує вирішення технічного забезпечення та суперечності між обсягом знань і вмінь, якими повинні оволодіти майбутні фахівці ЗДО, та практичним їх застосуванням у роботі з дітьми дошкільного віку. Формування практичних умінь використовувати засоби ІЦТ у професійній діяльності майбутніх вихователів – це тривалий процес, який виступає важливим складником цілеспрямованої професійно-практичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Список використаної літератури:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Про внесення змін до Закону України «Про Національну програму інформатизації»: проект. URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/Проект%203У%20Про%20НПІ.pdf>.
4. Key competences for lifelong learning – a european reference framework. Official Journal of the European Union. 2018. 47 p. URL: <https://www.eursc.eu/BasicTexts/2018-09-D-69-en-1.pdf>.
5. Цифрова освіта – 2021. Опис Рамки цифрової компетентності для громадян України. *Міністерство цифрової трансформації України*. 2021. URL: <file:///C:/Users/Sofiya/Desktop/4.0.pdf>.
6. Digital Competency Framework, 2019. 28 p. URL: http://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/ministere/Cadre-reference-competence-num-AN.pdf.
7. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні : Наказ МОН від 12.01.2021 № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
8. Володько І. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. С. 28–29.
9. Прохорова С.М. Поняття цифрової компетентності вчителя іноземної мови у світовому освітньому просторі. *Вісник Житомирського*

- державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2015. Вип. 4. С. 113–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2015_4_24.
10. Морзе Н.В., Кочарян А.Б. Інформаційно-комунікаційна компетентність науково-педагогічних працівників університету. *Історичний розвиток формування понятійного апарату. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2015. № 24. С. 20–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2015_24_5.
11. Бородкіна І., Бородкін Г. Цифрова грамотність як фактор реформування вищої школи». *Молодий вчений*. 2017. № 8(48). С. 395–399.
12. Мoya, M. Musumba, I. & Akodo, R. (2011). Management attitude, support and integration of information communication technologies in higher education in Uganda. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, USA. URL: <http://ahero.uwc.ac.za/index.php?module=cshe%26action=downloadfile%26fileid=18409092513601919673425> та ін. 2011.
13. Rumanyika, J., & Galan, R. (2015). Challenges for teaching and learning information and communication technology courses in higher learning institutions in Tanzania: A review. *Information and Knowledge Management*, 5 (2), С. 1–12.
-

Berezovska L. Information and digital competence as a component of professional skills of the modern educator of preschool education

The modernization of the education system caused by the COVID-19 pandemic requires a rethinking and search for new organizational forms and methods of teaching that are designed to ensure effective training of students in a blended learning environment. The rapid development of digital technologies has opened up opportunities for teachers to use a variety of online learning services in education. Instead, not all educators are competent in digital technology. Sometimes it is difficult for them to understand the vortex of the latest ICT and computer programs. With this in mind, the training of future teachers must meet societal challenges and national educational standards. In the Basic component of preschool education (2021), the educational direction «The child in the sensory-cognitive space. Computer Literacy» emphasizes the need for preschool children to have information, communication and digital technologies as modern technical means to help them navigate in today's computerized world. Intensive development of information and communication technologies, development of the system of blended learning are components of the system of educational process of the XXI century. Accordingly, future educators of preschool education institutions in the learning process must master modern information and communication technologies for their skillful use in working with preschool children. Information and digital competence is the formed practical knowledge and ability to use digital technologies in future professional activity and satisfaction of personal and social needs. In the process of working with students in a pandemic, we use a blended learning system. To study the problem of introduction of a mixed system of education among students of 3rd - 4th courses of the specialty 012 Preschool education, an online survey was conducted. The analysis of students' answers showed that the majority (76.7%) of respondents responded to such a system of education, but did not sufficiently master the practical knowledge and skills to use digital tools in working with preschool children. The formation of practical skills is a long process, which is an important component of purposeful professional and practical training of future educators of preschool education.

Key words: information and digital competence, information and communication competence, educational process, training of educators of preschool educational institutions.